

Onki AIDS í Føroyum

Hetta tykjast tey ungu millum 13 og 19 ár at halda. AIDS er nakað sum hendir uttanfyri Føroyar og sum ikki heilt viðkemur okkum, siga fyra sjúkrasystranæmingar, sum hava kannað hvussu tey ungu verða kunnað um AIDS í Føroyum

Í eini skúlastovu á Sjúkrasystraskúla Føroya, sita fyra ungur kvinnur. Skúlastovan minnir um aðrar skúlastovur, borðini standa í kvadratiskum røðum, Talvan hongur á veggnum og tvær beinagrindir standa hvørju megin hesa. Onnur skoytir höttandi, hin er hvørleys.

Hinummegin borðið sita fyra sjúkrasystranæmingar og greiða frá, hvat tær hava tikist við seinastu niggju mánaðarnar. Tær hava kannað hvussu ung millum 13 og 19 ár eru kunnaði um AIDS í Føroyum og á hvønn hátt ein effektiv kannan kann gerast.

—Projektið hevur verið ein partur av okkara útbúgving og vit valdu evnið AIDS, tí vit høvdu ein illgruna um, at tey ungu ikki tóku hesa höttan sera álvarsliga. Og hendan illgruna fingi vit prógvað, siga tær.

160 UNG

—Vit hava vitjað fleiri skúlar í Havnini, eisini studentaskúlan og fleiri skúlar á bygð. Vit hava tilsamans tosað við umleið 160 ung og úrslitið er tað sama, tey ungu halda ikki at vandin fyri at fáa AIDS í Føroyum ikki er stórus. Hetta er nakað sum hendur uttanfyri okkum. Tað er óhugnaligt at hoyra, tá vit vita, at føroyingar ferðast sera nógv til útlandið, siga tær.

Var nakar munur at tosað við tey ungu av bygð í mun til tey í Havn. Var annar parturin meira friðborin enn hin?

—Nei, tað var tað sama allastaðni. Tað vísti seg, at tey yngstu vóru minst sinnandi at tosað um trupuleikan. Eldri tey blivu, meira náttúrligt tosaðu tey.

EYMT MÁL

Men at tosað um kynslívið, tað er ikki so lætt hjá ungum. Fleiri av teimum vit tosaðu við, høvdu kanska ógamt við verið í song við nøkrum og tey tóku ikki vandan sum teira trupuleika.

Hvussu vórðu tey kunnaði um AIDS vandan?

—Tey høvdu ikki fingið serliga nógv at vita. Tey vistu at vandin fanst, men tey mettu ikki at undirvísingin hevði verið góð. Í onkrum skúlum høvdu tey bert havt tveir tímar um evnið. Tey mettu seg ikki at hava fingið serliga góðan kunneika úr skúlanum, men meira uttanfyri skúlan.

Hvat við fyrbygging?

UPPÁ VEGIN

—Tað tyktist sum tey ungu óttaðust meira fyri at gentan skuldi gerast við barn enn fyri vandanum fyri HIV-smittuni og at enda AIDS sjúkuni. Spurningurin um P-bollan hugtók nógv meir enn hitin.

—Og tað er heldur ikki so lætt hjá ungum at fáa hendur á hitum. Í stórum bygðum í Føroyum er ongin møguleiki fyri at keypa hitir. Har er ongin møguleiki at keypa hitir yvirhøvdur.

Tað gongur upp hjá vaksnum, tí er tað ikki lætt hjá ungum at fara í ein handil og keypa hitir. Tað er "flovsligt".

—Vit hava frætt, at nakað fer at henda á hesum økinum í framtíðini. Í Havnini skulu automatir við hitum setast upp. Men tað er ein spurningur um tær fáa frið.

Niðri kann tú fáa hitir ókeypis á ávisum diskotekum, siga tær.

SPOT SPOT

Gjøgnum kanningararbeiðið millum næmingarnar sá sjúkrasystranæmingarnir, at sjónvarpið er besti fjølmiðilin til at ávirka tey ungu og at fáa boðskapin ígjøgnum.

—Vit hava tí gjørt sjei smásendingar til sjónvarpið. Hvør sending verður send ígjøgnum eina viku, so at næstu sjei vikurnar verða allir føroyingar mintir um AIDS-vandan. Tað hevur verið dyrt at gera hesar sendingar. Men vit hava fingið sera góðan stuðul.

So góðan, at vit hava sent pening aftur til onkran. Høvuðssponsorar hava verið, Jólamerkjagrunnurin Føroya Lívstrygging og Sjúkrasystrafelag Føroya.

—Vit hava eisini verið í

samband við teir stóru átrúnaðarligu bólkarnar í Føroyum, og tað er ótrúðligt hvussu góðan stuðul vit hava fingið frá teimum í okkara arbeiði, siga tær.

—Hóast átrúnaðarbólkarnir, kirkjan, brøðrasamkoman, pinsasamkoman o.s.v. eru samd um, at tað er best við einum at liva saman við alt lívið. So hava tey ásannað, at soleiðis er ikki veruleikin. Ung í dag eru í song við fleiri áðrenn tey giftast, ikki øll, men fleiri. Og tí taka átrúnaðarbólkarnir HIV-smittuna í fullum álvara og halda, at tað er alneyðugt við upplýsing. Vit kunnu nevna frálíka faldaran sum heima-missionin hevur gjørt, bert sum eitt dømi, siga tær.

AIDS ER IKKI HIV

Tað tyktist sum tað er stór misskiljing millum ung hvat er sjúkan AIDS og hvat liggur í at verða HIV-positivur. Tá ein verður smittaður, gerst ein HIV positivur. Hann kann verða smittaður í mong ár, áðrenn hann gerst sjúkur av AIDS. Vit vita dømir um HIV positivan í Danmark, sum hevur verið positivur í 17 ár,

uttan at hava fingið sjúkuna. Men oftast gerst ein HIV-positivur sjúkur aftaná nøkur ár. Tó vita vit ikki enn um øll HIV-positiv gerast sjúk.

—Men er ein HIV-positivur, so kann ein smitta onnur uttan sjálvar at vera sjúk. Og tað er her knúturin er grivin. HIV-smittan er í Føroyum, eins væl og hon er í Danmark og í londunum við ekvatur, ella linjuna. Og tí er alneyðugt at verja seg við hit, um ein hevur tilvildarlig kynslig sambond, eisini í Føroyum, og ikki bert tá ein er úti og ferðast. Hetta kann ikki sigast nógv ofta, siga tær.

IKKI VANDA-BÓLKAR

Í samband við arbeiðið hjá sjúkrasystranæmingunum hava tær eisini verið í Danmark og kannað hvussu danir upplýsa um HIV-smittuna.

—Høvdu vit gjørt okkara sjónvarpstubbbar á sama hátt sum teir, sum vísir verða í Danmark, so høvdu vit stoytt fólk. Efúr føroyskum málistokki hevði talan verið um reint porno. Vit hava tí roynt at bent á hvar vandin liggur,

Myndin sýnir Idun Nielsen, Hergerð Johannesen, Anni Røsvig og Guðrun Nielsen. Mynd: Kalmar

heldur enn at avmynda tvey sum eru í song saman. Viðurskiftini hjá okkum eru smá og aldursbólkurin vit royna at náa liggur frá 13-19 ár. Her hava foreldrini enn ávirkan á tey ungu. Gera vit sjónvarpstubbarnar ov sterkar, so er vandi fyri, at teir ikki náa til øll. Og tað er avgjørt ikki meiningin, siga tær.

—Niðri eru tey komin langt við, at læra at liva við, at HIV-smittan er ein vandi og hvussu ein kann verja seg móti hesum vandanum. Danska Sundhedsstyrelsen hevur viðgengið, at tað var ein brølari, tá av fyrstan tíð varð sagt, at AIDS sjúkan hevði serligar vanda-bólkar. Soleiðis er ikki veruleikin. Tað er rætt, at smittan í fyrstuni serliga fannst millum samkyndar menn, (homoseksuellar) og sproytunarkomanar. Men millum samkynd er smittan fallandi, tí hesin bólkur hevur tikið vandan til eftirtektar, og verjir seg

við hit og tryggum kynslívið, helst við einum felaga. siga tær.

—Nú veksa HIV tilburðirnir innan tey heteroseksuella, kynslív millum mann og kvinnu. Hetta kemst av, at tey heteroseksuella fólkini ikki taka vandan nógv álvarsliga. Og tað er júst her tann stórsti vandin er í dag, siga tær.

HALDA FRAM

Sjúkrasystranæmingarnir eru lidnir við teir sjei sjónvarpstubbarnar, men tær ætla at halda fram við hesum arbeiði.

—Okkara uppgáva er ikki bert at røkta sjúklingar, men eisini at fyrbygja sjúku. Tí gera vit hetta. Vit hava ætlanir um at gera meira við evnið, men hvussu eru vit ikki greiðar yvir enn, siga tær.

SMITTAN

Tú verður bert smittaður av HIV gjøgnum sáð, sevu úr móðurskeið og gjøgnum blóð. Tí er lívið framvegis vert at liva. Tú verður ikki smittaður av at drekka av sama glasið, sum ein HIV-positivur.

—Tú verður ikki smittaður av at geva einum HIV-positivum ein tungumuss. Kannangar vísa, at tú skalt havan 10 litrar av spýti í teg fyri at fáa nógv mikið av virus í teg fyri at fáa smittuna. Tú verður heldur ikki smittaður av at svimja saman við HIV-positivum, siga tær.

Hvussu eru Føroyar fyri at taka ímóti fólk, sum hava AIDS, ella eru HIV-positiv. Sjúkrahúsverkið er rættuliga væl fyri. Men hvussu hevði vanligi føroyingurin tikið móti einum, sum var HIV-positivur. Tað er ein onnur søga. Ivalceyst hevði hesin verið burturvístur, eins og tey spítalsku í gomlum døgum.

Eitt er vist, halda sjúkrasystranæmingarnir. AIDS verður vanligari í Føroyum í framtíðini. Tí eigur føroyska samfelagið at venja seg til hetta. Og hetta hendur við kannan, kannan og aftur kannan og at enda fyrbygging.

—HIV-smittan kann raka øll í Føroyum. Tí er tað av stórum týdningi, at vit vera góð við tey, sum eru smittaði og verða tað í framtíðini. Tey eiga ikki at forljónast, men at fáa somu viðferð sum øll onnur í samfelagnum, siga tær.

jústinus